

b. Salaty, Pokroie, Ponienummy, Linkau, Janiszek, Szargaren, y Poniewiez: W ostatnim jest Collegium XX. Piarow, Starostwo, y Seymiki się odprawują.

(4) Powiat Kowieński, w którym

a. Kowno, dość dobre handlowne Miasto, na tym Mieyscu, gdzie Wilia do Niemna wpada. Sławne jest dla dobrego Lipcu, y Miodu; Ma wiele Obywatelow Niemieckich, Starostę, Collegium XX Jezuitow, z wspaniałym Kościołem, ogółem 10 Katolickich Kościołow, a jeden Luterki, Seymiki się tu odprawują.

b. Pozoyfcie, Małe mieysce.

c. Fridensberg, leży o pułtory mili od Kowna, w Lesie, nad Wilią. Na Gorze stoi sławny Klasztor, w którym mieszka 24 Puustelnikow Kamadutow. Ten wspaniały Budynek, założony 1674, Fundatorowi jego, Wielkiemu Kanclerzowi Litewskiemu, Krzysztofowi Pacowi, 8 beczek złota kosztował. Marmuru tam jest aż do zbytku. Kościół przyozdobiony jest na Sklepieniu, wybornym malowaniem Alfresco, y innymi Oryginałami Nayślawniejszych Malarzow. Do tego należy Dystrykt od 300 Chłopow. Fundator, z Żoną swoją tu jest pochowany.

(5) Powiat Grodzieski, gdzie

a. Grodno, mierne, y nieporządnie zabu-

zabudowane Miasto, ktore jednak po Wilnie, naylepsze jest w Litwie. Leży nad Niemnem, częścią na Gorze, częścią zaś w Dolinie, a innszymi Gorami jest otoczone Zamek Stary, niewymownie głęboką Fossą oblany, jest zruynowany, tak dalece, że w jednym tylko ieszcze Skrzydle, można mieszkać. Nowy od przeszłego Krola wybudowany Zamek o 2 Piętrach, jest wielki, piękny, y regularny. Wielka Sala, Izba Senatorska, y Kaplica, naypieknieysze są między wsfytkimi Pokoiami. Na Dziezincu stoi piękna Kancellarya. W Mieście jest 9 Katolickich, a 2 Greckie Kościoły; Zydzy mają murowaną Bożnicę. Collegium Jezuickie ma wspaniały Kościół: Nowy Kościół PP. Karmelitek, takż jest piękny. Opać wo Greckie Zakonu S. Bazylego, złączone jest z Kościołem Rzymskim. Pałac Radziwiłowski jest barzo wielki, Sapieżynski zaś, piękny Budynek na Rynku. Rynek, Ulica Zamkowa, y Dziedziniac, są czyfte y brukowane, inne Ulice, nie tak są w dobrym porządku. 1673 postanowiono, a żeby tu każdy trzeci Seym odprawował się. Pod czas Seymu, za naięcie 4 Pokoiow z Stayniami, na mieyscu wygodnym, przez 6 Niedziel, po 400 Czerwonych Złotyeh niegdyś placono. Seymiki tu y Sądy Ziemskie odprawuią się.

Iest tu też Starosta. Niedaleko Miasta jest, barzo dobrze zabudowany Folwark Krolewski. 1753 całe niemal Miasto zgorzało.

b. Merecz, Krolewskie Miasteczko nad Mereczą, ktorego położenie barzo jest przyjemne, dla czego Krol Władysław IV. często się tu bawił, a 1648, dnia 20 Maia, tamże umarł. Ma Zamek drewniany, y 3 Kościoły.

c. Duspuda, Wasilkow, y Grodek.

d. Suprasl, Stary, y barzo bogaty Grecki Klasztor, Zakonu Bazylego, dokąd, wiele Ludzi przychodzi; z Kościołem Rzymskim jest złączony. Immediate do Papieża należy, a ma Drukarnią y Bibliotekę.

e. Państwo Sereie, należało przed tym do Xiążąt Radziwiłow, a 1669 po śmierci Xiążęcia Bogusława, dostało się Corceiego Ludowice Karolinie, z którą się Ludwig Margrabia Brandeburski ożenił, ktoremu ona 1687 Państwo te, dziedzicznie darowała, y po ktorego Smierci na Dom Brandeburski spadło. Teraz administrowane bywa przez Dzierżawcę Generalnego, który Pieniądze za Arendę, do Pruskiej Krolewskiej Komory w Gumbinie, wypłaca. Zawiera w sobie:

a) Se-

a) Sereie, Miasieczko, w Okolicy gorzyfstej nad Rzeką Perfą; ma Kościoły, Katolicki, Ewangelicki, y Bożnicę Zydowską. Są też w Sereiach, y około nich Luteranie.

b) 3 Folwarki, y 22 Wfi,

2. Ruś Litewska złożona iest

1) z Polesia, ktore się też Wojewodztwo Brzeskie, Wojewodztwo Brzeszkie nazywa, a na Sejm 4^{ty} Posłow obiera. Bagna w tym Wojewodztwie tak są wielkie, że samego Morza mają pozor, iako Adlerfeld piŝze. Do niego należy:

(1) Brześć, mierne, y mocne Miao, z Zamkiem na Skale położonym, nad Bugiem, miedzy błotami. Za Miaoem iest Pałac Krolewski y Ogród. Ma swego Wojewodę, Kasztelana y Starostę: Seymiki się też odprawują. Tuteysza Sławna Bożnica Zydowska, od Narodu tego, ze wszystkich Kraiow y Państw Europeyskich, tak dla Nauk, iako też dla Promocyi, frequentowana bywa. Iest tam y Biskup Grecki.

(2) Immediate od Miaoła dependujący Dystrykt, w którym

a. Biała, Miasieczko. Xiążąt Radziwiłow, y Gymnasium.

b. Wyfokie, Kamieniec, Szereszow, Hrabi Flemingowi należące Miao, ktore

1755 niemal całe zgorzało; Janow, Miedzyrzecze, Rosofze, Dukodow, Sławatycze, Kodeń, Ratno, Kobryń, gdzie jest Opaństwo Greckie, z Kościołem Rzymskim złączone, Zakonu S. Bazylego; Bereża (z Klasztorem Kartuzyjskim) Chomsk, Motol, y Zuchowicze.

c. Ibras, mała Forteca, która Jezio-rem y błotami prawie zewsząd jest otoczona, y jeden tylko ma przystęp.

d. Horodysk, Opaństwo Benedyktynow.

(3) Powiat Pinski, gdzie

a. Pińsk, dość wielkie handlowne Miasto nad Piną należące do Dobr Stołowych Krolewskich. Leży między wielkimi błotami; Żydzi mają tu swoją Bożnicę a Grecy, których jest najwięcej, swoiego, z Kościołem Rzymskim złączonego, Biskupa. W tuteyżym Collegium Jezui-ckim znajduie się Apteka, która w tych Kraiach jest coś niezwyčajnego. Iuchty Pińskie, bywają miane za najlepsze w całym Krolestwie. Ma swego Starostę. Seymiki się też tam odprawiają.

b. Wychoniec, Pohost, Lahiszyn, Kozangrodek, Wielicze, Turow, Dawidow, Wysock, Dubrowica, Rokitno, Olewsko y Zabłowicze: Lefzczyn, Greckie, z Kościo-

Kościółem Rzymskim złączone, Opactwo Zakonu S. Bazylego.

2) z Czarney Rusi; do ktorey należy:

(1) Wojewodztwo Nowogrodzkie, ktore 6. Posłow obiera. W nim jest:

a. Nowogrodek, Mierne Miasto na Pagorku, w którym są różne Katolickie y Greckie Klasztory, przytym Collegium XX Jezuitow. Ma swego Wojewodę, Kasztrelana Większego, Starostę Seymiki y Sądy Ziemskie. Odprawuie się takż tu, y w Minsku alternatą Trybunał przez 20 Niedziel, który zaraz po Wilenskim zaczyna się. Zburzone jest 1340 y 1390.

b. Prosto od Miasta dependujący Dystrykt, w którym

a) Nieświż, Rezydencya Xiążąt Radziwiłow, y Miasto Stołeczne Xięstwa y Maioratu, nad Rzeką Uszą; gdzie jest Collegium Jezuickie y Opactwo Benedyktynow. Szwedzi 1706 tę piękną Fortecę zburzyli.

b) Mir, Zamek, na którym piszą się Radziwiłowie.

c) Naliboki, Stoupcy, Swierzno, gdzie Grecy mają Studium Theologiae Dogmaticae & Moralis, y Seminarium; Turzec, Lubez, Koralicze, Sielub, Cyryn, Iskoldz, Kleck, Darew, Mysz, (z Hrabstwem) Połonka, Połonka, w ktorey Żydzi tylko prawie mieszkają; Lipsk, są Miasteczka.

M 4

d) Lu-

d) Luchowicze, obronne Miasto z Hrabstwem, pod którym 1660 Kozacy y Moskale byli zbici, a 1706 od Szwedow dobyte y zburzone było.

e. Stołowicze, Komendorstwo Johanitow, ktore Xiążęta Radziwiłowie rozdaia.

c. Powiat Wołkowyski, gdzie

Wołkowysk, Miasteczko, w którym Seymiki odprawiają się, Mścibow, Porożow y Nowydwor.

d. Powiat Słonimski, w którym

a) Słonim, Miasto nad Szczarą gdzie Seymiki odprawiają się. Jest też tam Dom Rezydencyi XX. Jezuitow.

b) Bytyń, Zyrowice, Łyskow, Kossow, Zelwa y Mosty, Miasteczka. Rozana jest Rezydencya Sapiehow, z Sławnym Obrazem Cudownym.

e. Xięstwo Słuckie, należące do Xiążąt Radziwiłow; w którym jest:

a) Słuck, wielkie drewniane Miasto, z 3 Zamkami, nad Słuczą.

b) Romanowo, Hrozow, Kopyl (z Xięstwem) Cimkowicze, Kiewicze, Siemieżow, Luban, Wielczyny, y Petrykowo.

Obserw. Powiaty Mozyrski y Rzeczycki, należą wprawdzie do Czarney Rusi, ale pod Minskim są Wojewodztwem.

3) z

3) z Białey Rusi, dokąd następujące należą Wojewodztwa:

(1) Wojewodztwo Mińskie, które 6 obiera Posłów. W nim są:

a. Mińsk, Miasto nad Swisłoczą z 2 Zamkami, y Greckim, z Kościołem Rzymskim złączonym, Opactwem Zakonu S. Bazylego. Żydów jest wiele. Ma swego Wojewodę Kasztelana, Starostę Seymiki, y co lat 2, Trybunał. Vid. Wilno y Nowogrodek. XX. Jezuici mają Collegium. 1656 od Moskalow było dobyte.

b. Prosto od Miasta dependujący Dystrykt, w którym są:

Horodek, Berezyna, Dokszyce, Radziwiłow, Borysów, Zabin, Horodyscze, z Opactwem Benedyktynskim; Koydanow, Hrebnia, Szack, Dukora, Oczyce, Bohuszowicze, Brodziec, Lubassyn, Swisłocz, Słoboda Krolewska.

c. Powiat Rzeczycki, w którym

Bobruysk, Hłusko Dabrowickie, Horwał, Rzeczyca, y Chelmicz, Miasieczka.

d. Powiat Mozyrski, gdzie

Mozyr, Stołeczne Miasto nad Rzeką Przypeć; Ma swego Starostę y Seymiki; tudzież małe Mieysca, Kimborowka, Babica, Słoboda, Kuźmilołch.

e. Ziemia Rohaczowska; Tu są

a) Rohaczow, Miasto nad Dnieprem,

M 5

mające

maiące swego Starostę y Seymiki, tak Ziemi swoiey, iako też Powiatu Rzeczyckiego.

b) Jurzec, Pobołowo, Czeczersk, Hanuta y Hieronimow.

(2) Wojewodztwo Mscislawskie, ktore z Posłow obiera, y zawiera w sobie :

a. Mscislaw, dobrze opatrzone pograniczne Miasto, ktore Xiążę Smolenski 1386 bez skutku w oblężeniu trzymał. Ma swego Wojewodę, Większego Kasztelana, Starostę, y Seymiki.

b. Mohilow, dość dobre Kupieckie Miasto nad Dnieprem, z którym Moskale znaczny prowadzą handel. Władysław, Syn Zygmunta III. 1616 zgromadził tu Woyska Polskie, z którymi do Moskwy wkroczył. 1654 od Moskalow dobyte było, y chociaż ie Polacy 1660 oblegli, iednakowoż znowu ustąpić musieli: Obywatele zaś 1662 Moskalom odebrali; Osadę częścią przez zdradę uprzatnawszy, częścią też w niewolę zabrawszy.

c. Miedzy Czausami y Szyfzowem, 1514 Moskale na głowę byli zbici.

d. Horki, Dryfzyn, Chwałczowka, Wrakalahow Nowy y Stary nad Dnieprem; Bychow Nowy y Stary, Propoyfk, y Radziwilowo są Małe Miasteczka. S. Onufrii, Greckie z Kościołem Rzymskim złączone, Opactwo Zakonu S. Bazylego.

(3) Wojewodztwo Witepkie, ktore samo sobie obiera Wojewode, y 4 Poslow na Seym. Do niego nalezy.

a. Witepsk, obronne Kupieckie Miesto nad Dzwiną z 2 mocnymi Zamkami, w ktorym jest Collegium Jezuickie, Collegium Nobilium, y Collegium XX. Piarow. Ma swego Wojewode, y Staroste, ktory od Woiewody dependuie; Seymiki tez tam odprawuia się. 1654 od Moskalow bylo dobyte.

b. Prosto do Miesta nalezacy Dystrykt, w ktorym

a) Newel, mocne Miesto, ktore 1653 od Moskalow bylo dobyte; 1678 do Polakow znowu się dostalo.

b) Uswiatecz, Miesto obronne, w poszrod pewnego Jeziora, ktore 1580 Polacy dobyli.

c) Wielisz, male umocnione Miesto, nad Dzwiną, 1580 od Polakow dobyte. 1678 Moskale, ktorzy ie dawniey byli wzieni, znowu Polakom przywrocili.

d) Ozieryfcze, Gorzyslaw, Suraz, Markowo y Ostrowo, Miasieczka.

c. Powiat Orszański, gdzie są:

a) Orsza, Miesto z Zamkiem nad Dnieprem. Ma swego Staroste Gymnasium Jezuickie, y Seymiki.

b) Du-

b) Dubrowna y Kopyś Miałeczka, nad Dnieprem: Ostatnie ma Tytuł Xięstwa.

c) Szklów, obronne Miałto z Hrabstwem, nad Dnieprem, pod którym, Wielki Hetman Litewski Xiąże Radziwił, 1653 od Moskalow był zbity; ktorzy Miałto, choć z wielką szkodą, bez skutku iednak, w oblężeniu trzymali.

d) Hołowczyn, pod którym Szwedzi, 1708 Moskalow odpędzili.

e) Kadzyn, Białymie, Kruhla, Miałteczka.

4) Wojewodztwo Smoleńskie, z więkzey części 1686 Moskwie było uftąpione, y teraz z tylko ma Powiaty, ktore od Smoleńska y Starodubowa, Imiona swoje biorą a każdy z nich swoje własne ma Starostwo, ktorzy oba w Wilnie rezydują, gdzie też Seymiki tego Wojewodztwa odprawują się dla obrania 4 Posłow na Seym. Starostwo Smoleńskie dependuje od Wojewody, oprócz ktorego, y Biskupa, ma ieszcze ta Prowincya Kasztelana Większego. Krol Polski, w Listach do Dworu Roszyiskiego, w Tytule swoim nie kładnie Smoleńska.

(5) Wojewodztwo Połockie, ktorego Woiewodę, Szlachta sama obiera. W nim są:

a) Połock, obronne Miałto nad Dzwina, z 2 mocnymi Zamkami; ktore znaczny handel

handel prowadzi. Ma swego Woiewodę, Kasztelana Większego, Starostę, Seymiki, na których z Posłow obiera, y Sądy Ziemskie, Przytym Collegium XX. Jezuitow, y Greckie Studium Philosophicum. 1563 od Moskalow było wzięte, ale ie Polacy 1579 znowu odebrali.

b) Krasne y Kosiany', Miaszecza.

c) Ula, Forteca nad Dzwina, pod którą Moskale 1564, w Batalii zwycięzeni byli.

d) Wiazyszczce y Boczeykowo, Miaszecza.

e) Czafzniki, Miaszeczo, gdzie 1567 Moskale byli zbici.

f) Lepel, Lukomla, Krasnystaw, Cze-reia, Pyfzne, Woron, Sufza, Kamien, Kublicze, Sieliszczce, Ufzawcza, Turowla, Bobynicze, Pliszan, Machirowo, Dziesna, Dryfła, Sokol, y Niefzcerda, Miaszecza, o których Dzieie wzmiankę czynią.

g) Hleboborsk, Greckie, z Kościo-łem Rzymiskim złączone, Opaćtwo Zakonu S. Bazylego.

3. Wojewodztwo Inflantskie, częścią iest Inflant, a pospolicie Polskimi Inflantami nazywa się. Kiedy Polska, Inffantow, w Oliwskim Pokoiu, Szwedom ustępowala, warowała sobie tę Część, która
iuz

iuż Roku 1655, w swoiey miała Mocy. Ma swego Biskupa, Wojewodę, y Kafztelana, a do Polskiey y Litwy spólnie należy. Na Seym posyła 6. Posłow, mianowicie: 2 Polakow, 2 Litwinow, y 2 Infantczykow. Złożona iest z Powiatow, Dyneburg, Rozitten, Lucen, y Pluzin. Naycelnieysze Mieysca w nich są: Marienhauz, Lucen, Rozitten, Dyneburg, y Kreycburg. W Dyneburgu Seymiki y Sądy Ziemskie odprawiają się, od których, tylko do Sądow Assessorskich, apellować można. Jezuici też tam mają Dom Rezydencyi. Kreycburg iest Zamek Szlachecki, z Słobodą y Kościołem Luterskim nad Dzwina. Starostwo Rzeżyckie (Rozitten) należy do Familii Korfow w Kreycburgu.

4. Zmuydź, albo Xięstwo Zmuydzkie, ktore z dawnych czasow do Litwy należało, y pospołu z nią od iednego, lub też od ofobliwych Xiążąt, rządzone było oddane, we 4 zaś lata pótym, znowu odebrane, a 1411 obiecano, że po Smierci Krola Władysława Jagiely, y W Xiążęcia Alexandra, znowu ie obeymą. Wiarę Chrześcianską przyielo 1431, y oprócz Biskupstwa, ieszcze inne niektore Duchowne Urzędy, postanowione były. W Kraiu tym iest wiele Lasow, iednakowoż dosyć ma Gruntow urodzaynych, y niewymow-
nie

nie wiele Miodu. Ma swego Biskupa, Starostę, ktory ma Władzą Wojewody, y Kasztelana, ktorzy do Senatu należą, y podług upodobania Seymiki nakazać mogą. Dzieli się na 25 Powiatow, ktorych Imiona są: Wilkiyski Wielonski, Eyragolski, Iaswonski, Tendziagolski, Rosieński, Widuklewski, Kroski, Korzjewski, Berzanski, Mały Dyrwiawski, Wieszwianski, Poiurski, Twerki, Wielki Dyrwiawski, Szawdowski, Telszewski, Uzwentski, Retowski, Gondynski, Bezynianski, Sorawsti, Polongowski y Plotelski. Wszystkie te są pod Starostwem Rosińskim. Tam też Seymiki odprawują się dla obrania 2 Posłow na Sejm. Wnim są uwagi godne:

1) Wornie albo Miedniki, Miasto z Rezydencyą Biskupią.

2) Rosienie, Miasteczko nad Dubistą, gdzie Seymiki y Sądy Ziemskie odprawują się. Jest też tam Collegium XX Piarow.

3) Kieydany, Miasto Xiążąt Radziwiłow, w ktorym jest Klasztor y Kościół Karmelicki, Luterski y Ewangelicki.

4) Taurogi, Państwo, ktore ma piękne Stada Koni, y Bydła rogatego, Połowy Ryb, y wiele Zwierzyny. Dostało się do Domu Brandeburskiego, przez Ludwikę Karolinę Xiężniczkę Radziwiłówną, ktora była za Ludwikiem Margrabią Brandeburskim. Taurogi jest Miasto Stołeczne.

IV. Xięstwa Kur- landzkie y Semigalskie.

§. 1.

Państwa te, wraz z Inflantami y Estlandią na rozmaitych dawniejszych Mappach, chociaż barzo niedostatecznie y z wielkimi omyłkami, są wyrażone. Osobliwą y barzo dobrą, chociaż niedoskonałą onych Mappę zrobił M. Adolf Groot, Xiądz niegdyś w Windawie, a Syn Jego Adolf Groot dokonczył: Wydana zaś jest 1747 w Norymbergu, u Sukcesorow Homanowych, pod Imieniem Barnikela Naywyższego Budowniczego Kurlandskiego, na z Arkuszach.

§. 2. Słowo Kurland, w Języku Letawskim Kur-Semme, ma wyznaczać to, co Juhr-Semme, a po Niemiecku See Land, to jest, Kray, który się w Morze, albo nad Morzem rozciąga. Ku Zachodowi graniczy z Morzem Bałtyckim, ku Poł-Nocy, z Inlandką Odnogą morską, y Inflantami, ku Wschodowi, z Litwą własną a ku Południowi, ze Zmuydzią. Długość iego wynosi na 50, a Szerokość, w niektórych miejscach, na 20 Mil, w inszych zaś, ledwie ma poł tey szerokości, ba ku Wschodowi, wcale jest konczaty.

§. 3.

§. 3. Kray ten, z więkſzey części, oprócz w Goldynskim, Windawskim, Alſzwangskim &c. ma mocne, tłuſte, y gli-
 niaſte Grunta; wiele Łaſow y Błot; Dla
 tego też Drogi Kurlandſkie tak ſą zawołane.
 W Jeſieni, y na Wioſnę niſkie Łąki ſą pod
 wodą, lecz to im miaſto nawozu ſłuży.
 Dawnieyſi dobrzy Goſpodarze ſtarali ſię,
 Mieyſca błotniſte wyſuſzyć, a Stawy z
 nich poczynić; ktore przez lat 3 Jarzyną
 zaſiewane, a przez drugie lat 3, znowu ſą
 pod wodą y Rybami napełnione bywaią.
 Z tym wſzytkim w Kurlandyi ſą dobre
 Role, wyborne Łąki, piękny Len, Doſta-
 tek Ryb Morſkich, w Leſiach Niedzwie-
 dzie, Wilki, Oſtrowidzie, Liſy, Kuny y
 Łoſie, Zaiące y dzikie Swinie, a oſobliwie
 wielorakie Ptaſtwo, nad morzem Bałtyckim
 wiele Burſztynu; Oprócz tego, ieſzcze
 Gory miedziane, Żelazne, Kamienne y
 Gipſowe; Jako też Wody zdrowe. Nay-
 celnieyſze Rzeki, oprócz, pod Inſlantami
 opiſaney, Dzwiny, ktora Kurlandya od In-
 ſlant dzieli, ſą: Windawa, po Letawſku
 Wenta, ktora na Zmuydzi ſię zaczyna, a
 pod Miaſtem Windawą, do Morza Bałty-
 ckiego wpada; Sta, po Letawſku Leela-
 Uppe, to ieſt, Wielki Strumień, ktory te
 Imie pod Bauſkiem bierze, gdzie Muſ y
 Memel, po Litewſku Muſz y Niemen,

N

łącza

łączą się. Oba poczynaia się na Zmuydzi, y wszystkie Dwory w Litwie, ktore nad Muszem leżą, nazywaią się Pomusz, te zaś, ktore są nad Niemnem, Poniemen. Małe Rzeki są: Abau, Berze, Bartau, Anger, Ekau, Sufzey, y. t. d.

§. 4. Obywatele częścią są Niemcy, częścią Letowie; Tamci, tak sobie tych podbili, że ich uczynili Poddanymi swoimi. Dla tego też tu są 2 Języki, mianowicie Niemiecki y Letowski, y w tych obudwu Językach Nabożenstwa we wszystkich się Kościołach odprawuią, zwłaszcza, pierwey po Letowsku, a potym po Niemiecku. W Mitawie y Libawie iest kilka Letowskich Kościołow. Mieszkania Lettow w Semigalii, są Izby wcale od Dymu okurzone, a ponieważ z drzewa tylko mchem prześcielanego są budowane, y słomą kryte, barzo łatwo spalić się mogą. W samey Kurlandyi porządniey mieszkaią. Barzo mało iest Lettow, ktorzy umieią czytać; czego przyczyną iest niedostatek Szkol. Kurlandia 1522 przyiela Wiare Ewangelicką, potym złączyła się 1532 przez osobne Przymierze z Obywatelami Rygskimi; a tak, po Poddaniu się Koronie Polskiej, żadnego w Kraiu tym, nieznalesiono Katolika. Lecz rozne Zamieszania, ktore się wszczely miedzy Xiążętami y Stanem

nem Szlacheckim, y ktore rozmaite Wyroki y Komislye Polskie za sobą w Kray pociągnęły, drogę Religii Katolickiey do Kurlandyi otworzyły, y Kościoły Jey ziednały, tak dalece, że ona teraz wraz z Ewangielicką Aufzpurckiego Wyznania, panuje, y jednakowe ma Prawa, ktore 1717 y 27 barzo są powiększone. A iako y niektorzy Szlachta Wiarę Katolicką przyjąwszy, do Kościołow swoich wprowadzili; Więc, przez to znaczne pomnożenie wzięła. W roku zaś 1758 Kurlandyi dany był Xiążę Rzymki Katolicki. Przez Spowinnowacenie się Xiążąt, z Xiężniczkami Wiary Ewangielickiey, y ta wprowadzona była; Iednakże Członki Oney, przez Prawa, od wszystkich Urzędów Publicznych, są wyłączone. Za Panowania Xiążęcia Karola, Żydzi z Kraiu byli wypędzeni.

§ 5. Rycerstwo Xięstw Kurlandyi y Semigalii ma wielkie Prerogatywy, a z wielką bacnością różnicę czyni między starą y nową Szlachtą. Ale ponieważ tylko 1620, 31 y 34, Lustracya Szlachty była, a tak przyzło ieszcze barzo wiele nowych Familii, ktore, w Regestrach pomienioney Lustracyi, nie są położone; Iednakowoż, podług dawnego, często powtorzonego, y potwierdzonego Prawa,

stare tylko Familie, do Godności Publicznych mają być przypuszczane. Szlachta wiele dokłada pilności w Sztuce Wojennej. Szlachcic Kurlandzki ma Prawo Indygenatu w Polfcze, tak iako Polski w Kurlandyi, oba zaś w tedy tylko mogą, z nim złączonych zażyć Prerogatyw, kiedy tam swoje mają Possessye: Kurlandczyk iednak, niemoże teraz żadney w Polfcze dostąpić Godności, kiedy niezostanie Katolikiem; a z przeciwna, Polak Katolik, y nayıpierwsze w Kurlandyi może mieć Dostojeństwa, oprócz Godności Kanclerskiej. Do Seymow Polskich, Szlachta Kurlandzka wcale nienależy. Szlachcic, mocą Praw Krajowych, Panem jest Goriakich kolwiek, w Dobrach iego wynalezionych; Ten zaś, ktory mieszka nad Brzegiem Morskim, ma Prawo Pobrzeżne. Według Ordynacyi 1588 Domy Szlacheckie, tak w Mieściech, iako też na Wsiach, są uprzywileiowanym Mieyscem Ucieczki, z kąd gwałtem brać niemożna tych ktorzy się tam uciekli. Ordynacya Roku 1454 zakazuje, Szlachcica, dla Zbrodni iakiey do więzienia sadzać, lub Dobra Jego konfiskować, wprzody niż przed Sąd zapozwany, y prawnie przekonany będzie. Insze iefzcze Ordynacye, 1569, 76, 87, 88 y 1650, uwalniają ich Poddanych, y Czeladź, od Po-

Podatkow y Cel, za wszystko to, co do nich należy; a na Dobrach ich, Zolnierzom Gospodą stawać nie wolno. Podług Formuły Decyzyi Zjazdu Szlacheckiego 1634, y Ordynacyi 1676, żaden z nowey Szlachty, aż do trzeciego Pokolenia, do-
 stąpić niemoże iakieykolwiek Godności, albo Urzędu; Za Posa także niemoże być obrany; Chyba, żeby się barzo u Rzeczy pospolitey zaśluzyl, lub od dawniejszych Familii był przyięty. Miedzy innymi Przywilejami, nad Poddanymi swoimi, wolnowładne mają Panowanie, z Prawem Zycia y Smierci; Iednakże przy Exekucyi Kary Gardłowej, muszą kazać odprawić Sąd należyty, który w Ordynacyach Krajowych, pod karą 100 Złotych iest rozkazany; Kary zaś na ciełe, iedynie są w Moccy Szlachecca, który Chłopa swiego, tyle razy może kazać ćwiczyć Rozgami, ile to za rzecz potrzebną osądzi. Własne ćwiczenie u Pęgierza, przez Ręce Katowskie, rownie iako wygnanie, wcale tu nie iest we zwyczaju, ponieważ przez to Dzie-
 dzic straciłby Chłopa iednego, ktorego on przecie wszelkimi sposobami zatrzymać usi-
 łuje. Szlachta wszyscy są sobie rowni. W Parafiach, wraz z Xiążęciem, mają Prawo Kolacyi, albo podawania Urzędow Duchownych; Oprocz tych, Xiąże ma

osobliwe Parafie, ktorzych on tylko iest Patronem; iako też y Szlachta, w ktorzych Kościołach Superintendent, z niektórymi Sąsiedzkiemi Xiędzami, nowych Xięży, na rozkaz Szlachty, ordynuje y wprowadza. Polować mogą, gdzie się Im podoba; Ale za Panowania Xiążęcia Karola, dawnieysze Nadworne Polowania około Mitawy są przywroczone, a Szlachcie zabroniono tam, y na Granicy Xiążęcey polować. Podczas wojny, lub kiedy Obowiązki z Rzeczą pospolitą Polską tego wymagają, odprawują swoją przez Ugody postanowioną, Służbę Konną; a Xiąże swoje Vassallagium, albo Służbę Lenną osobno: Kiedy zaś wszyscy na Konń siadać muszą, Xiąże w Osobie własney powinien ie prowadzić. Sami sobie obierają Pulkownikow, y innych Office-row, ktorzy wszyscy są pod Komendą Xiążęcia. Nie są obowiązani iść za Granicę Panstwa swojego, iezeli Xiąże dobrowolnie, ku Dobru Rzeczy Pospolitey y Krola, tego uczynić niechce. Xiążęcia swojego oni barzo szanują; Iednakowoż, kiedy dobre porozumienie się między Szlachtą, a Xiążęciem ma bydź utrzymane; tedy ten, z wielkim staraniem, wszelkiego podeyrzenia, unikać musi, Naruszenia Ich Praw, nad ktorými oni barzo czują.

§. 6. Kurlandya przedtym należała do Inflant, y jednakowych z nimi odmian, aż do Wieku 13 doznała. Oboie zawoiowane byli od Krzyżaków, którzy też tam aż do 1561 panowali. Lecz, kiedy około tego Czasu Moskale w Kray wkroczyli, a Krzyżacy żadney dla siebie niewidzieli pomocy: Gotard, Ketler, ostatni Mistrz, Inflant ustąpił Krolowi Polskiemu, iako Wielkiemu Xiążeciu Litewskiemu; a sam od niego wziął dziedzicznie, Prawem Lennym Kurlandya y Semigallia, iako Xięstwo Świeckie. Takim sposobem, Xięstwo Kurlandzkie poczęło się 1561, a nowy, pod obronę z Litwą złączonego, Krolestwa, wzięty Xiąże, zupełnie wprowadził Wiarę Ewangelicką. Pod 6. Xiążęciem Fryderykiem Wilhelmem, Kray ten, na początku 18 Wieku, od Szwedow y Moskalow barzo był nagabany; Lecz, iak się on, 1710 z Anną Moskiewską Cesarzowną ożenił; ta, po iego, 1711 zaśzley Śmierci, w Possessyi Xięstwa, pod opieką swego Wuią, Cara Piotra I, została, chociaż iefzcze żył Ferdynand, Brat Oyca Xiążęcia Niebofczyka; ktory, nie dla Odmiany Wiary, iako niektorzy fałszywie rozumieją, ale dla tego z Szlachtą wielkie miał kłotnie, że naywięcey za Granicą się bawił, y w nieprzytomności chciał rządzić; przytym,

że Zastawnikow, gwałtem z Dobr Xiążę-
 cych wypędził. Dla tego, 1717 osobliwa
 Komisyja, z Polskiej do Kurlandyi, musia-
 ła być wyprawiona. Zamysłano wpra-
 wdzie, Annę Wdowę Xiążęcia, wydać za
 Jana Adolfa Xiążęcia Weisenfelskiego;
 Ale to do skutku nieprzyшло, rownie iak
 Zamąż poyście Oney za Margrabię Bran-
 deburg-Szwedzkiego. Dla tego, Stany
 Polskie miedzy sobą naradzali się, iakby Kray
 ten, po Smierci Xiążęcia Ferdynanda, do
 Krolestwa przyłączyć, y na Wojewodz-
 twa podzielić mogli, Stany Kurlandzkie
 zaś, o Wiarę swoią y inne Przywileie
 obawiając się, a na Zakaz Krolewski nieu-
 ważając, ku Końcowi Miesiąca Czerwca
 1726, w Mitawie Seymik Extraordynaryi-
 ny złożyli, y na nim, Morica Hrabie
 Saskiego, Syna Przyrodzonego Polskiego
 Krola, ze wszystkim Jego Potomstwem
 Płci Męskiej, za Sukcessora Ferdynanda,
 po Smierci Onego, naznaczyli. Ktoemu
 Obraniu, nie tylko Xiąże Ferdynand sprze-
 ciwił się, ale też Polska 1727 na Seymie
 Grodzieńskim, za nieważne ie ogłosiła, y
 Złączenie Kraiu tego z Krolestwem, po
 Smierci Ferdynanda, nowym Prawem
 stwierdziła. Patryotycznie myślący Kur-
 landczycy, mocno się uskarzali nad tym,
 że Rzeczpospolita Polska odważyła się na-
 rússyc

russyc Ich wolność, y dowodzili, że Stany Kurlandzkie, od Przodkow swoich wziętego Prawa Obierania Xiążęcia, żadnym sposobem aż do tych czas nieutracili. Odwoływali się przytym, na Ugody Poddania się, w których postanowiono, ażeby Kurlandya wiecznymi Czaszy, posprzedniczą (mediatam) Zwierzchność Niemiecką, a tak tedy y Prawo, czasu potrzeby, obierania Xiążęcia, zatrzymała. Ale, ia w Relacyi moiey daley postępuię. Kiedy po Smierci Piotra H. Anna Iwanowna w Roku 1730, na Tron Rosyjski wstąpiła, Xiążę Ferdynand 75 lat mający, ożenił się z Johanną Magdaleną, Xiężniczką Sasko-Weisfenselską y 1731 przez Posła swojego Fryderyka Bülowa, w Warszawie zwyczajne od Krola Prawo Lenstwa otrzymał. Ale, ponieważ On Krajowi niedowierzał, y rozumiał, że pelen iest Malkontentow y Nieprzyjaciol, w rzeczy famey do Posfessyi onego nieprzyszedeł. Tymczasem, Cesarzowa Anna, po Smierci Krola Polskiego Augusta II, Woysku swoiemu do Kurlandyi wkroczyć kazała, mając ią za Mieysce barzo sposobne do Woyny, y Założenia części nieiakiey Magazynow. Taż sama, w roku 1732, Dworowi Polskiemu oznaymić kazała, że nigdy, na złączenie Kurlandyi z Krolestwem, nie-

pozwoili, ale, iako Leństwo Rzeczypospolitey, pod własnymi Xiążętami będące, przy Prawach Iey utrzymywać będzie. Tym tedy Rzeczpospolita Polska nakoniec kontentować się musiała, y 1736 na Seymie Pacifikacyi w Warszawie ustanowiła, ażeby po wygaszey, z Xiążęciem Ferdynandem, Ketlera Familii, Xięstwo Kurlandzkie, przez wolną Elekcyą Stanow, swoje własne miało Xiążęta. Gdy tedy w następującym Roku po Śmierci Ferdynanda, na Rekomendacyą Imperatorowey Rosyiskiey, Naywyższy Jey Podkomorzy, Rzelzy Niemieckiey Hrabia, ERNEST JAN BIRON, Szlachcic Kurlandzki, Xiążęciem był obrany; Elekcyą tą, 1737 przez Senatus Consilium, w Frauenstądzie była stwierdzona, a nowy Xiąże, przez Posłow swoich Pełnomocnych, 1739 w rzeczy famey Prawo Leństwa otrzymał. Lecz, Szczęście Jego niedługo trwało; Ponieważ Anna Cesarzowa Rosyiska, 1740 kazała go z całą Familią do więzienia wśadzić, a 1741 na wygnanie posłała. Stany Kurlandzkie obrali wprawdzie 1741 Xiążęcia Brunswicko-Wolfenbütelzkiego, Ludwika Ernesta, Brata Męża Imperatorowey Rosyiskiey, za nowego Xiążęcia; Ale ta Elekcyą nigdy do skutku nieprzyszła, y bez Gwałtu przyść niemogła. Senatus Consilium

1758 Xięstwo te za wakujące ogłosiło, a Karol Krolewicz Polski Xiążęciem był obrany, ktoremu Imperatorowa Elżbieta dogadzając, wszystkich swoich Pretenzji na te Xięstwo zrzekła się. Na początku 1759 otrzymał Prawo Lenności: ale Stany Kurlandzkie niechcieli pierwej hołdować, aż poki nowy Xiąże pewnych Rewersatów, ktore się Bespieczeństwa Wiary Ewangelickiej dotyczyli, od siebie nie dał; Co gdy się stało, w tymże ieszcze Roku, Przyśięgę wierności wykonali, 1762 Rzeczy uwagi godne z strony Kurlandyi przytrafiły się: Albowiem, nayprzed Piotr III. Cesarz Moskiewski, Xiążęcia Ernesta Jana z całą Jego Familią, z Jarosławia, gdzie się on przez wiele lat bawił, znowu przywołał, y zupełną mu dał wolność: Potym zaś te miał Przedsięwzięcie, ażeby po Zrzeczeniu się Kurlandyi Xiążęcia Ernesta Jana, mógł dopomoczyć Wujowi swemu, Jerzemu Ludwikowi Xiążęciu Holcztyn. Gottorpkiemu, do Godności Xięstwa Kurlandyi y Semigalii. Ale, ponieważ Detronizacya y Śmierć Jego, przeszkodziła mu te Przedsięwzięcie do skutku przyprowadzić, więc Cesarzowa Katerzyna II, Xiążęciu Ernestowi Janowi, nie tylko wszystkie, przed tym do niego w Kurlandyi należące Dobra, ktore aż do tego czasu w Dyspozycyi Mo-

Moskiewskiey byli, oddała, ale go też, z całą Jego Familią, do Kurlandyi puściła, upewniając Ich o Łasce swoiey y Protekcyi. Tym czasem Xiążę Ernest Jan, z Petersburga pod dniem 20 Lipca napisał do Stanow Kurlandzkich Reskrypt, w którym się sprzeciwiał Seymikowi, od Xiążęcia Karola na dzien 5 Sierpnia naznaczonemu, y ogłosił, że, iako on do żadnego występku przeciwko Rzeczy pospolitey y Krolowi Polskiemu nie poczuwa się, nigdy też niezechce, nabytych Praw swoich na Xięstwa Kurlandyi y Semigalii, ustąpić. A tak przeszły Seymik bez żadnego był skutku, Xiążę zaś Ernest Jan, dnia 23 Sierpnia St. St. z Petersburga wyjechał, chcąc Kurlandya, znowu w swoią obić Possesya: Jako też w rzeczy famey teraz nad nią szczęśliwie panuie.

§. 7. Tytuł Xiążęcy iest: z Łaski Bożey My - - - Xiążę Kurlandyi, Inflant, y Semigalii. Herb Kurlandzki ma 4 Pola. W pierwszym y czwartym, iest Lew Czerwony z Koroną złotą, w białym Polu, dla Kurlandyi; a dla Semigalii, w drugim y 4tym Polu, Połowa Łosia koronowanego, z przyrodzonymi brunatnymi Farbami, w błękitnym Polu. We Srzodku Tarczy, leży mała w dłuż na 2 Pola podzie-

dzielona Tarcza pośrzednia, która za Panującą idzie Familią. Około Herbu zawieszony jest Płaszcz Xiążęcy Purpurowy z Sobolami, który trzymają dwa Lwy koronowane; Cały zaś Herb przykryty jest Kapełuszem Xiążęcym.

§. 8. Dochody Xiążęce mają być bardzo znaczne, a Ekonomie Jego, więcej iak trzecią Część całego Kraiu wynoszą. Ponieważ zaś oprócz tego, Państwo, do Kupiectwa bardzo wygodnie, nad morzem leży: Więc Xiąże Kurlandzki może się mocno zbożać, byleby był oszczędny. O dostatkach Xięstwa tego, łatwo ztąd można sądzić, że Xiąże Jakob 44 Woiennych, a około 75 Kupieckich Okrętów trzymał; Przytym w inszych Częściach Swiata, kosztowne miewał Zamyśli, a osobliwie chcąc w Ameryce nową założyć Osadę. Pod czas Woyny, kiedy Woyska Cudzoziemskie Państwo te Podatkami obciążali, Dom Xiążęcy brał zawsze trzecią część onych na siebie; lecz Rycerstwo tym niekontentuiąc się Inkwizycyi żądało, na którą Xiążęta nigdy niezezwolili.

§. 9. Podług Formy Rządu Xięstw Kurlandyi y Semigalii, która 1617 przez Komisją Polską postanowiona była, jest
tam

tam 4 Naywyższych Konfyliarzow, y 2
 Iuryftow albo Doktorow, ktorzy się na-
 zywaią Konfyliarzami Xiążęcymi Nay-
 wyżfi Konfyliarze, w nieprzytomności,
 Mało-letności, Chorobie, lub też po
 Smierci Xiążęcia, wfzelką maią Jurysdyk-
 cyą; y Rozkazy, Dekreta, tudzież inne
 do Rządu należące Sprawy, w Imieniu
 Jego wydaia Przytym iest ieszcze 4 Nay-
 wyższych Staroftow, 2 w Semigalii, to iest
 w Mitawie, y w Selburgu, a 2 w Kurlan-
 dyi, mianowicie w Goldyngen, y Tukum.
 Ci w Powiatach, Jurysdykcyi Ich pole-
 conych, Sprawy pierwfzey Instancyi,
 Szlacheckie y Niezlacheckie, rozładzaią.
 Oni na mieysce zmarłych Konfyliarzow
 Naywyższych następuia; Každy z nich ma
 pod sobą 2 Podstarościch, ktorzy od Xią-
 żęcia, na Mieysca zmarłych Staroftow,
 obierani bywaią. Od Sądow Staroścín-
 skich, apellować można do Xiążęcych Są-
 dow Nadwornych; ktore, Xiąże z Nay-
 wyższymi Konfyliarzami, corocznie dwa
 razy odprawuie. Ztamąd, w Sprawach,
 więcey nad 600 Złotych wynofzających,
 iest Apellacya do Krola Polskiego. Spra-
 wy Kryminalne Szlacheckie, ładzą się w
 Sądach Nadwornych Xiążęcych, w przy-
 tomności 4 Staroftow, od ktorych apello-
 wać można do Krola, oprócz w Sprawach,
 umyslnie-

umyślnego Zaboystwa, Podpalania, Zgwałcenia, y publicznego Rozboiu, tyczących się. Kanclerz takż sędzi Sprawy Duchowne, w Przytomności Superintendenta y 4 Proboszczow. Sprawy, miedzy Xiążęciem y Stanem Rycerskim, prosto przed Krola należą. Sądy w Miastach, do Magistratu, lub też do Starosty Powiatu, w którym jest oskarżony, podług Sprawy należą; Druga zaś, y trzecia Instancya, musi bydź zaniefiona przed Sądy Nadworne. Co lat 2, w Mitawie Seymik ma się odprawować, na który każda Parafia iednego Posta Pełnomocnego wysyła.

§. 10. Kurlandya, ogołem z trzech jest złożona części, ktore są: Kurlandya sama, Semigallia, y Powiat Piltyński. Pierwsze 2 części, dzielą się znowu na Starostwa, (Oberhauptmanschaften) te zaś, na pewne Dystrykty, ktore Parafiami nazywają się. W Kraiu tym, są 2 więkfsze a 3 mnieyfsze Miasta, 12 Miaszeczek, około 700 Xiążęcych y Szlacheckich Dworow, oprócz Karczm, y małych Domow pojedynczych, y. t. d. Takich zas Wfiow tu niemasz, iakie się znaydują w Niemczech y innych Kraiach.

I. Kur-

I. Kurlandya własna. Do niey należy:

1. Starostwo Goldyngskie, ktore z 9 Parafii iest złożone. Te są:

1) Goldyngska Parafia, w ktorey uważać trzeba:

(1) Goldyngen, Małe Miasto nad Windawą, z Starodawnym Zamkiem. Przedtym znaczne było Kupieckie Miasto, ktore dobre miało pożywienie, ponieważ tu Xiążęta czasem rezydowali. Oprocz Luterkiego Kościoła, iest tu też Katolicki. Trzeci Mistrz Kawalerski, Dytrych de Gröningen, Miasto te zbudował. Iest tu Xiążęca Ekonomia.

(2) Mieysce Eden nazwane, gdzie są Gory Zelazne, y Huta miedziana.

2) Windawska, do ktorey należy:

(1) Windawa, Miasto, nad Rzeką tegoż Imienia, ktora tu do Morza Baltyckiego wpada, wielkości pomierney, z Portem. Niegdyś było tu Mieysce do budowania Okrętow, y Woiennych; Mistrzowie Kawalerscy takż tu przez czas nieiaki rezydowali. Seymiki też y Ziazdy bywali.

(2) Rothof, Ekonomia Xiążęca.

3) Alszwangska, w ktorej jest Alszwan-
gen, Zamek y Miasieczko.

4) Hasenpotska; gdzie jest Miasieczko,
y Klasztor Stary Hasenpot, ktory, na-
przeciwko Zamku tegoż Imienia w Po-
wiecie Piltyńskim, leży.

5) Durbenska; w ktorej

(1) Durben, Zamek, y podłe Mia-
sieczko z Kościołem.

(2) Libawa, Xiążęce Miasło Kupie-
ckie, nad Morzem Bałtyckim, otwarte,
pomierney Wielkości, y iedynie tylko
drewniane mające Domy, o iednym pię-
trze. Miasło te od Letow jest wybudo-
wane, a Imie swoje ma mieć od Letow-
skiego Słowa Leepaia, ktore znaczy miey-
sce, gdzie Lipy stoia, iako też ich przed-
tym wiele tu było. Terazniysi Letto-
wie, ieszcze ie Leepaia nazywaią. W 13
Wiek, byli iuż tu Niemieccy Obywatele;
Ku Końcowi 15, y na początku 16 Wiek,
Mieysce te znacznie się poprawiło; A iak
Niemcy się tam pomnożyli, prawdziwym
zostało Miasłem, ktore 1625 swoje Przy-
wileie otrzymało. Ponieważ Stary Lu-
tercki Kościół mocno się był zruynował,

1742 założono fundament do nowego, który jest wybudowany podług nowej Architektury, z Dachem Włoskim, y Galerią około niego. Szkoła Mieyska ma 3 Nauczycielow, y Mistrza do Pisania y Rachunkow. Katolicy mają także Kościół. Port tuteyszy nie jest dość głęboki, żeby ciężko ładowane Okręty do niego mogli wchodzić, które dla tego na Odnodze Morskiej zostawać muszą; Oprocz tego, dla Okrętow letkich barzo jest wygodny; Kiedy go Xiążę Ernest Jan 1737 głębiey kazał wykopać, y przez Machineę wodną od błota zachować. Czasem przychodzi tu więcey iak 150 Okrętow, które biorą Konopie, Siemie lniane &c. Miasto ma Prawo Pobrżezne.

Podle Miasta jest pewne Jezioro, które Imie swoie od niego bierze.

6) Gramsdenska; w ktorey jest Kościół Szlachecki Gramsden.

7) Grobinska; gdzie Grobin, podle Miasieczko, z Zamkiem. Mieysce, Święta Aa nazwane, które ma Kościół y Prawo Pobrżezne, leży nad Rzeczka tegoż Imienia, która Granicą jest między Kurlandya y Zmuydzia.

8) Szrundenńska; w ktorej iest Szrunden, z Kościołem y Zamkiem zruynowanym.

9) Frauenburska; w ktorej Frauenburg, z Kościołem, Zamkiem zruynowanym, y Ekonomią Xiążącą.

Obserw. Do tego Starostwa, należą ieszcze 2 Probstwa, mianowicie Goldynskie, z 12 Xiążęcymi, a 9 Szlacheckimi Kościołami; y Grobinskie z 7 Xiążęcymi, a 9 Szlacheckimi Kościołami.

2. Starostwo Tukumskie, do ktorego należą Parafie następujące:

1) Tukumska; w ktorej Miasieczko Tukum, y Zamek zruynowany.

2) Kandawska; gdzie

(1) Kandaw, Miasieczko nad Rzeką Abau, z Zamkiem zruynowanym, y Ekonomią Xiążącą.

(2) Angern, z Kościołem y Gorami Zelaznymi.

3) Zabelnska; w ktorej Zabeln, Miasieczko

steczko nad Abawą, gdzie widzieć można Rudera iednego Zamku.

4) Talzenka; do ktorey należy, Ekonomia Xiążęca y Miałteczko Talzen.

5) Aucyfka.

Obser. Do tego Starostwa, należy Probstwo Kandawskie, pod którym iest 9 Xiążęcych, a 14 Szlacheckich Kościołow.

II. SEMIGALLIA; Do niej należy:

1. Starostwo Mitawskie, ktore z 9 Parafii iest złożone. Te są:

1) Mitawska; W niej iest:

(1) Mitawa, Stołeczne y Rezyden-cjonalne Miałto Xiążęce nad Rzeką Aa, dość iest obszerne, ale w obrębie swoim, wiele proznych placow y Ogrodow, zawiera. Domostwa z więkzsey części niebarzo są dobre, a Wały y Fossy pozapadały: Obywatelow zaś znaczną ma liczbę. Oprocz 2 Luterskich Kościołow, mianowicie, Niemieckiego Kościoła Katedralnego, przy którym Naystarszy Xiądz, Superintendentem iest Oboyg Xięstw,
y

y Kościoła Letowskiego, iest ieszcze tu piękny, 1740 dokonczony, Kościół Ewangelicki, y Katolicki. Szkoła Mieyska, ktora w całym Xięstwie iest naycelnieysza, nie iest teraz w dobrym stanie. Zwierzchność, Rząd Kraiu trzymająca, tam swoią ma Rezydencyą. Pod Miastem iest Zamek Xiążęcy, ktory Xiąże Ernest Jan zaczął budować, ale ktorego tylko iedna strona zewnątrz, zupełnie niemal iest gotowa, reszta zaś ledwie ze wszystkim pod Dachem stanęła. W przyiemnym leży położeniu, na mieyscu Zamku starego, ma z Piątra, y według założenia, iednym z naypięknieyszych w Europie byłby Budynkiem, żeby Kontynuacya y Zakonczenie Onego, przez niezczęście Auctora, przerwane nie było. Od tego zaś czasu, stoił pułkami y znowu mieyscami pozapadał. Pod iednym Skrzydłem Pałacu, w swiatłym Sklepie stoią Xiążęce Ciąła, w Trunnach naywięcey Cynowych, a zewnątrz kosztownie ozdobionych; Miedzy nimi leży takż Chłop ieden, w Trunnie Cynowey, ktory się Miasto Xiążęcia Ferdynanda, od niektorych sprzyięzonych Szlachty, dał zastrzelić, y tę za to odniósł nadgrode.

(2) Annenburg, z Ekonomią y Zamkiem zruynowanym.

2) Ekawfska; gdzie Ekau, nad rzeką tegoż Imienia, z Kościołem.

3) Baldonska; w ktorey Baldonen, z Kościołem.

4) Neugutfska; gdzie Neugut z Kościołem.

5) Sessawfska; gdzie Sessau, nad Rzeką tegoż Imienia, z Kościołem.

6) Bauska; w ktorey

(1) Bauske, Miasto między Rzekami Musz, y Memel, z Zamkiem, niedaleko ztąd na Skale leżącym, a Bauskenburg nazwanym, gdzie się te 2 Rzeki łączą a potym spólnie Imie Aa biorą. Naprzeciwko Zamku, z tamtey strony Musly, jest Ekonomia Bauske. Miasto niegdyś aż do Zamku się ciągnęło, ale przez częste Pożary pomnieyszało. Ma Kościół Niemiecki y Letowski.

(2) Ruhendal, Ekonomia, z wielkim y kosztownie założonym Zamkiem, który Xiążę Ernest Jan, przed otrzymaną Godnością

nością Xiążęcą kazał założyć, ale niedokonczył.

(3) Pod Groß- y Klein-Barbern są Kwaśne Wody.

(4) Schönberg, niedaleko Barbern, Szlachecki Dwór Luterski, z pięknym Katolickim Kościołem, y Domem Rezydencyi XX. Jezuitow.

7) Grenzhofska; w ktorey Grenzhof, z Kościołem. Pod Gemewerthofem, nad rzeczką Swete, 1705 była Batalia między Szwedami y Moskalami, gdzie pierwsi wygrali.

8) Doblenska; w ktorey Doblén, Stary Zamek, z Ekonomią Xiążęcą y Kościołem.

9) Neuenburgska; gdzie Neuenburg, Zamek y Kościół Szlachecki.

Obfer. Do tego Starostwa, należą 3 Probstwa, mianowicie Mitawskie, z 8 Xiążęcymi, y jednym Szlacheckim; Bauskie, z 11 Xiążęcymi, a 5 Szlacheckimi; y Doblenskie z 9 Xiążęcymi, a 15 Szlacheckimi Kościołami.

2. Starostwo Selburgskie, ze 4 Parafiami, ktore są:

1) Afzeradenka; w ktorey Afzeraden, stary Zamek.

2) Selburgska; gdzie

(1) Selburg, przedtym Miaścyczko y Zamek, ktory za dawnych Czasow, Rezydencyą był Biskupa Semigalskiego, od Zamku Selburgskim się nazywającego; Teraz zaś Ekonomia z małą Słobodą. Z pewnego monimentu Papieskigo od 1245, widzieć można, że pod czas założenia Arcy-Biskupstwa w Rydze, cała Semigallia, oprócz 3ciey części, ktora do Krzyżaków należała, do niego była przyłączona, a Semigalskie, albo Selburgskie Biskupstwo zniszczone.

(2) Friderichstad, albo Neustädchen, Miaścyczko z Kościołem Luterskim. Semigallia ztąd, aż ku naydalszemu Końcowi, Wyższym Kraiem nazywa się.

(3) Jakobstad, Miaścyczko, z Katolickim y Greckim, Kościołami. Tameczni Luteranie trzymają się Kościoła Kreucburgskiego, z tamtey Strony Dzwiny, w
Pol-

Polkich Inflandach. Mieszka tam wiele Niedzwiednikow, ktorzy iako uprzywilejowani Proźniacy, z Niedzwiedziami swoimi daleko się wloczą.

Obserw. W tey Parafii leżące Jezioro Saukenskie, wdluż ma 2 mile Geograficzne, a w szerz więcey iak półmile, y barzo iest rybne: osobliwie zaś Okunie iego są sławne. Początek swoy ma mieć od załamania się Ziemi, pod czas ktorego, wszystkie Domy, ktore na tym mieyscu stały, zapadły: Co do wiary iest podobno, częścią, ponieważ czasem Sieciami, ostatki Domow wyciągaia; częścią, przez załamanie się Ziemi pod Birzami.

3) Nerftenska; w ktorey iest Zamek, y Kościół Szlachecki Nerften.

4) Dyneburgska; gdzie są

(1) Illuxt, Miasieczko Szlacheckie, z pięknym Katolickim Kościołem, y Collegium Jezuickim, iako też Greckim Kościołem Unickim. Przedtym Państwo y Kościół, Luterskie byli.

(2) Subbat, Miasteczko Szlacheckie, z Kościołem Katolickim, nad Jeziorem, z którego drugiey strony, leży Neu-Subbat, z Kościołem Luterskim.

Obserw. Do Probostwa Selburgskiego, należy 10. Xiążęcych, a 23. Szlacheckich Kościołow.

III. POWIAT PILTYNSKI, który się przedtym Biskupstwem Kurlandzkim nazywał, a w samey Kurlandyi leży. Imię swoje bierze, od starego Zamku Pilten, który Waldemar II. Krol Danski, około 1220, przy fundowaniu Biskupstwa jednego w tym Dystrykcie do nawrocenia niewiernych Obywatelow, zbudować kazał: Ponieważ, kiedy się on Biskupa, który tu miał mieć swoją Rezydencyą, spytał, gdzie ten Zamek ma stać? Biskup odpowiedział; tam, gdzie Pilten, to jest Chłopic, stoi: y tym Imieniem Zamek był nazwany. Te Biskupstwo Piltynskie, tak iako cała Kurlandya, w kilka lat potym Niemcom się dostała; y przy nich, aż do Roku 1559 została, kiedy ostatni Biskup, z boiazni Najazdow Moskiewskich, oba Biskupstwa, mianowicie Piltynskie y Oefelskie,

felskie, Fryderykowi II Królowi Dun-
 skiemu, sprzedał, który je Bratu swojemu
 Magnusowi, zamiast części jego Holcztyn-
 skiej, oddał; Ten je 1560 obiawwszy, Bi-
 skupstwo sekularyzował, y znaczne z nich
 Dobra, wielu swoim Przyjaciołom y Stu-
 gom, darował. Tak potym, w roku na-
 stępującym, Gotard Ketler, Inflandy Ko-
 ronie Polskiej poddał, postanowiono
 było, ażeby Xiążę Magnus, zamiast Bis-
 kupstwa Kurlandzkiego, wziął Zamek
 Sonneburg, na Wyspie Oesel, tamte zaś
 dostało się nowemu Xiążęciu Ketlerowi;
 Lecz, w roku 1583 po Śmierci Xiążęcia
 Magnusa, Powiat Pilcynski, ani Xiążęciu
 Kurlandzkiemu, ani też Koronie Polskiej
 poddać się niechciał, ale się pod Obronę
 Duńską udał. Naostatek, kłotnie te, tak
 były pogodzone, że Fryderyk II. Król
 Duński, za Pretensie swoje do tego Kraju,
 30000 Talerow od Rzeczy pospolitey Pol-
 skiej przyjął, które pieniądze Jerzy Fry-
 deryk, Xiążę Pruski y Margrabia Brande-
 burcki wypłacił, za co mu Ziemia ta 1585
 od Polakow w Zastaw była dana. Oby-
 watelom potwierdzona była wolność w
 Nabożeństwie Ewangelickim. 1617 pew-
 ny Szlachcic Kurlandzki, Imieniem Her-
 man Maydel, dostał tę Hypotekę, albo
 Zapis

Zapis Zastawny, która mu takż od Krola Polskiego, pod Imieniem Starostwa dana była. Xiążę Jakob wykupił ją znowu 1656 od Maydela, y w tymże roku od Szwedow, ktorzy ten Powiat opanowali byli, okupił, za co Rycerstwo Piltynskie pod władzę iego wprawdzie się poddało, ale w krotce potym przeciw niemu powstało, aż naostatek, 1661 dnia 25 Lutego, mocą Ugody Grobinskiej, pod dobrymi barzo Kondycyami, znowu się poddało. Fryderyk Kazimierz, po 20 lat, zupełnie Ugodę tę dokonczył. Powiat Piltynski dostał osobnego Starostę Naywyższego, który w Hasenpot rezydował, a miał pod sobą 6 Konfyliarzow, y Starostę Neuhausenskigo. Podług Formy Rządu od roku 1717, Powiat ten rządzą teraz 7 Konfyliarzow Polskich, Apellacye zaś, iedyniedo Krola tylko idą. Biskup Zmuydzki nazywa się też Biskupem Piltynskim: Iednakże Powiat ten, ma swego własnego Superin-

perintendenta, y Konfystorz. Do tego Powiatu należy 7 Parafii:

1. Hasenpofska; w ktorej Hasenpot, Zamek zruynowany na Gorze.

2. Neuhausenska.

3. Sakenhausenska; gdzie Sakenhauzen, Zamek.

4. Ambotenńska; w ktorej Amboten, Zamek na Gorze.

5. Piltynska; gdzie

1) Pilten, Małe Miasto nad Windawą, z Zamkiem y Starostwem.

2) Angermunde, z Starym zapadłym Zamkiem.

6. Dondangenska; w ktorej

1) Dondangen, Zamek, który niegdyś należał do Dobr Stołowych Arcybiskupa Rygskiego, potym od pewnego Biskur-

Biskupa Piłtyńskiego był kupiony, roku zaś 1561 dostał się Magnusowi Xiążęciu Holztyńskiemu, który go, z innymi Maiętnościami, zaftawił, aż naofstatek, po wielu odmianach, w nowszych Czasiech, dostał się Oberztleytnantowi, Janowi Ulrichowi de Saken, ktorego Syn teraz trzyma. Do niego należy io Wsiow, między ktoremi Anstruppen, gdzie są dobre Wody Zdrowe.

2) Gora Nadmorska Domesnesz, ktora ku Poł-Nocy ciągnie się w Inflantką Odno-gę Morską, a od tey poczynaia się Syrty piaszczyfte, na 4 mile w Morze idące, ktorych połowa pod Wodą ukryta, a okrom tego, podle nich ku Stronie Wscho-dniey jest bezdenna, cicho stojąca, prze-pać. Zeby się tedy Szyprowie, do In-flant płynący, tego, im barzo niebespie-cznego, ustrzedz mogli mieysca; Zbudo-wane

wane są dwa, na przeciwko sobie stojące
 Ogniska czworograniaste, na koncu Łądu,
 niedaleko Kościoła Domesneńskiego, z
 których jeden, w zwyż ma 12, drugi zaś 8 $\frac{1}{2}$
 Sążni; Na tych, od 1 Sierpnia, aż do 1
 Stycznia Starego Stylu, od Zmroku, aż
 do Switania, wielkie ognie rozkładane by-
 wają. Jeżeli Żeglarze, jeden tylko po-
 strzegą Ogień, tedy są bezpieczni; Jeżeli
 zaś oba widzą Ogniska, na ten czas w
 Niebezpieczeństwie zostają. Na te Ognis-
 ka corocznie wychodził około 900 Sążni
 Drzewa, a 100 Sążni Smolnego Drzewa.
 Należą do Szlacheckich Dobr Dondangen,
 z kąd one o 6 mil są oddalone, y na kto-
 rych utrzymanie, Riga corocznie 2500
 Talerów daje. Las ruteyszy, w bliskości
 będący, DREW dosyć dodać może. Pos-
 fessorowie mają Wolność Kupczenia z Ho-
 lendrami; a Szlacheckie Dondangienskie
 Pobrzeże, na 11 mil w dłuż rozciąga się.

7. Erwalenka, która z Piltyńską jest
złączona. Tuteysze Miałeczek Erwalen,
dla różnicy drugiego tegoż Imienia, w Pa-
rafii Tukumskiej, Wielkie (Gross) Er-
walen, nazywa się.

